

Jarmo Eronen

Talousmaantiede kansainvälistymisen tukena

Talouskeskustelun avainsanoja on viime aikoina ollut kansainvälistyminen, sittemmin myös globalisoituminen. Yritystasolla kansainvälistymisen päämotiivina on halu laajentaa markkinoita. Ilmiö ei ole suinkaan uusi, siitä on tehty selkeä analyysi jo 1848 Marxin ja Engelsin kirjoittamassa Kommunistisen puolueen manifestissa. Laajenevat markkinat antavat tunnetusti mahdollisuuden suurtuotannon etuihin, mikä makroekonomistien mukaan parantaa tehokkuutta ja nostaa yleistä hyvinvointia. Makrotasolta yksilötasolle siirryttäessä vaikutukset ovat paljon moninaisempia. Yhä useammat joutuvat työtehtävissään kohtaamaan muiden kansojen edustajia tai toimimaan vieraisissa oloissa. Kansainvälistyminen vaatii meiltä uusia asenteita ja taitoja mutta antaa samalla virikkeitä ja mahdollisuuksia henkiseen kasvuun. Toisaalta globalisoituminen merkitsee myös sitä, että yritys ei selviä kilpailussa, jolloin kansainvälistyminen näyttää varjopuolensa.

Yritystoiminnan laajeneminen vieraille kulttuuri- ja markkina-alueille synnyttää luonnollista tarvetta hankkia tietoa näistä alueista. Tämä tieto on hyvin monitasoista, se voi koskea toimintaympäristöä kuten luontoa, kulttuuria, talouselämää yleensä sekä yksilöityjen tuotteiden markkinoita ja niiden segmenttejä. Kansainvälisen taloudellisen ympäristön hahmottamisessa ja analyysissä on talousmaantieteellä ollut vanhastaan oma paikkansa kaupakorkeakouluissa. Ongelmana on ollut se, että tämän aineen jakamaa tietoa on usein pidetty yleissivistävänä, joka ei anna heti käytäntöön sovellettavia työkaluja. Business school-tyyppisten opinahjojen levitessä on talousmaantiede joutunut menettämään asemiaan monissa maissa. Talousmaantiedettä on myös syytetty teoreettisen pohjan kapeudesta. Tämä on tietenkin totta jos verrataan sellaiseen pitkälle formalisoituun alaan kuin kansantaloustiede. Aikanaan mittavatkin yritykset formalisoida ja matematisoida talousmaantiedettä, jossa tunnetuimpia uranuurtajia oli Walter Isard (1956) eivät ole johtaneet käytännön sovellutusten kannalta kovin relevantteihin tuloksiin. Kritiikkiä on siis tullut sekä käytännön että teorian taholta.

Viime vuosina tilanne on kuitenkin muuttunut, kiinnostus talousmaantiedettä kohtaan on elpynyt. Kansainvälisen kaupan ja investointien tutkijat ovat nostaneet esille teemoja, jotka ovat aina kuuluneet talousmaantieteen kenttään. Näitä ovat tuotannontekijöiden alueellinen liikkuvuus ja sen esteet, agglomeroituminen, kuljetuskustannusten merkitys sijaintipäätöksissä. Paul Krugman (1991) ja monet muut ovat pyrkineet yhdistämään näitä teemoja kansantaloustieteelliseen tarkasteluun 1990-luvun alusta lähtien. Michael Porterin (1990, 1998) kansainvälisen kilpailukyvyn teoriassa alueellisilla klustereilla on keskeinen merkitys. Läheisyys edistää yritysverkkojen syntyä, mikä ns. ulkoisvaikutusten kautta alentaa kustannuksia ja parantaa tehokkuutta. Näitä ajatuksia toi esiin jo A. Marshall yli sata vuotta sitten. Maantieteessä ja sijaintiteoriassa ne esiintyvät A. Weberin agglomeraatio-käsitteen muodossa. Viimeaikainen kansainvälisen talouden kehitys on tehnyt näistä teorioista taas relevantteja, Krugman on jo 1991 ilmestyneessä kirjassaan korostanut maantieteellisen tarkastelun tärkeyttä kansainvälisen kaupan tutkimisessa. Porter on eksplisiittisesti nostanut alueellisen keskittymisen merkityksen klusterien kilpailukyvyn kannalta..

Talousmaantiede on siis noussut muutamien talousteorian diskurssien keskiöön. Tosin vuoropuhelu ei ole aina ollut helppoa ainakaan kansantaloustieteilijöiden kanssa. Tässä näkyy taloustieteen ja maantieteen traditioiden erilaisuus. Ekonomistit edellyttävät, jopa vaativat tieteelliseltä keskustelulta pitkälle vietyä, matematisoitua mallittamista. Talousmaantieteessä tähän suhtaudutaan varauksin, jopa skeptisesti. Mallittamisen rajat tulevat pian vastaan koska maantieteen tutkimuskohteena ovat paikat ja alueet kaikessa monipuolisuudessaan. Tällainen tiedekäsitys korostaa empiiristä tutkimusta, joka tuo esiin alueelliset erot ja vaihtelun.

Tätä kautta toisaalta talousmaantiede pystyy lähestymään käytännön tarpeita etenkin kansainvälistymistä palvelevassa opetuksessa ja tutkimuksessa. HKKK:ssa onkin talousmaantieteen tehtävä hoitaa Areal Studies-ohjelma, joka perehdyttää opiskelijat tärkeimpiin suurmarkkina-alueisiin ja niiden erikoispiirteisiin. Alue-erikoistuminen liitettynä kielitaitoon ja myös johonkin selkeään ammattiaineeseen (laskentatoimi, rahoitus, markkinointi, tietotekniikka ym.) antaa vahvan pohjan kansainvälisiin tehtäviin. Aineessa on myös jatko-opiskelijoita, jotka ovat erikoistumassa mm. Koreaan, Kaakkois-Aasiaan, Ghanaan ja Venäjään.

Talousmaantieteen erikoisosaaminen

Monet talousmaantieteen klassikot (Weber, Hoover, Palander, Christaller, Lösch) laativat teoriansa neoklassisen

kansantaloustieteen lähtökohdista. Myöhemmin on ammennettu myös muista lähteistä tai suoraan empiriasta (kaupunkirakenteen analyysi, liikenne- ja kauppavirrat, innovaation leviäminen ym.). Talousmaantieteen tutkimuskenttä on laaja, monien mielestä kaikki ongelmat, joihin voidaan liittää alueellinen näkökulma ja esittää se kartoilla on talusmaantiedettä. Täten tutkija joutuu paneutumaan taloustieteisiin ja voi sieltä myös lainata teoreettisia ja metodisia ideoita. Talusmaantiede on vahvoilla monitieteellisissä, alueellisissa ongelmissa.

Tieteenalan erikoisosaamisella on myös paljon tarjottavaa yritysmaailmalle ja sen tutkimiselle. Otan pari esimerkkiä. Tietokonepohjainen paikkatietojärjestelmä (GIS, geographical information system) on laajasti sovellettavissa alueellisen taloustiedon tuottamiseen ja analysointiin. Se voi reaali maailman mallina toimiessaan luontevasti yhdistää eri tieteenalojen tutkimustuloksia ja eri toimijoiden näkemyksiä. Tiedot esitetään kartoilla mutta vanhaa kartografiaa nopeammin ja tarkemmin. Muunmuassa markkinatieto eri tason alueyksiköittäin ja segmentteittäin on parhaiten tuotettavissa juuri paikkatietojärjestelmän avulla. Tämä on HKKK:n talusmaantieteen kiistämättömiä vahvuuksia. Tieteenalan muista soveltamiskohteista voisi mainita pitkän rivin. Haluaisin tässä tuoda esiin erään käsitteen, jolla on relevanssia alueellisessa päätöksenteossa, se on mielikuvakartta. Tähän liittyy läheisesti muun muassa maakuva-käsite. Kyseessä on tilan ja alueiden hahmottaminen psyykkisellä tasolla. Meillä kaikilla on mielikuvia alueista, joista ei ole välitöntä havaintoa ja tietoa. Ongelmia voi syntyä silloin, kun tehdään alueellisia ratkaisuja vaikkapa yrityksen kansainvälistymisestä. Ei ole aivan tavatonta, että päätöksentekijä on luottanut mielikuvakarttaansa vaivautumatta vertaamaan sitä faktoihin. Tuloksena on vääriin kohdistettuja markkinaponnisteluja, epäoptimaalisia sijaintipaikkoja. Mielikuvakarttoja on käytetty usein tutkittaessa ihmisten preferenssejä asuinpaikkansa suhteen. Tällä on merkitystä vaikkapa ulkomaisten asiantuntijoiden rekrytoinnissa. Maakuva, joka voi muodostua luonnonoloista, palvelutasosta, hintatasosta, koulutussysteemistä, kulttuurista, ohjaa vahvasti valintoja. Maantiede auttaa lähentämään mielikuvakarttoja ja todellisuutta toisiinsa, jolloin päätöksenteon taso paranee.

Talusmaantiede tutkii tyypillisimmillään yrityksen toimintaympäristön alueellisia prosesseja, eroja ja rakenteita. Sovelluskohteita voivat olla vaikkapa sijaintipäätökset tai kansainvälistymisen alueelliset strategiat. Tämän tyyppisiä ratkaisuja tehdään kuitenkin yrityksissä melko harvoin ja yleensä ylimmän johdon tasolla. Aineen korkeakouluopetuksen ongelmana voi olla se, että opiskelijoiden mielestä tietojen soveltaminen lykkääntyy urakehityksen myöhäisempään vaiheeseen. Nopeaa hyötyä tavoittelevat opiskelijat eivät ehkä tunne vetoa talusmaantieteeseen. Tilanne paranee kun opetuksessa ja tutkimuksessa aletaan korostaa kansainvälistä ainesta. Syvenevä kansainvälistyminen nostaa esiin tiedon tarpeita, joihin juuri talusmaantiede on omiaan vastaamaan.

Puutteelliset tiedot maantieteestä voivat johtaa kiusallisiin tilanteisiin, josta lopuksi esimerkki. 1980-luvun lopulla Neuvostoliiton valtionpäämies Mihail Gorbatschov lähti kiertomatalle Baltian neuvostotasavaltoihin viemään tervehdyksiä nuorisoliitto Komsomolin valtakunnallisiin juhliin. Hän tuli ensimmäiseksi Virossa Tallinnassa pidettäviin juhliin, nousi puhujalavalle ja aloitti tervehdyksensä sanoin ”rakkaat latvialaiset toverit”.

Kirjallisuutta

- Isard Walter (1956) Location and Space-Economy. The M.I.T. Press
 Krugman Paul (1991) Geography and Trade. Leuven University Press, the MIT Press
 Porter Michael (1990) The Competitive Advantage of Nations. London
 Porter Michael (1998) On Competition. A Harvard Business Review Book